

Ett nytt försvar av världskapitalismen

JONAS GRAFSTRÖM

OCH DANTE LJUNG

RECENSION

Johan Norberg: *Det kapitalistiska manifestet*, Timbro förlag, 2021, 310 sidor, ISBN 978-9-177-03263-2.

Tio år efter Sovjetunionens upplösning utkom boken *Till världskapitalismens försvar* (Norberg 2001) som översattes till 28 språk. Tjugo år senare skrev författaren Johan Norberg uppföljaren – *Det kapitalistiska manifestet*. Uppföljaren ger en återblick över åren som passerat och en redogörelse var författaren fick fel och rätt. *Det kapitalistiska manifestet* liknar stilistiskt den tidigare boken men är på intet sätt en bok som bara uppdaterar siffrorna då flera nya fördjupningskapitel finns även om en betydande del återigen avhandlar frågor som tillväxt och kapitalism.

Tidigt i boken redovisas kapitalismens framsteg i breda drag. Såväl aggregerad statistik över minskningen av den extrema fattigdomen som jämförelser mellan liberaliserade och auktoritära länder presenteras. Norberg fortsätter här i en tradition av författare som berättar om framsteg i världen och ignoransen om densamma. En sådan positiv världssyn är en genre som även den nu bortgångne professorn Hans Rosling var stark inom med exempelvis boken *Factfulness* (Rosling m fl 2018).

”Varför är jag så besatt av tillväxt”, frågar sig Norberg (s 55) före en tresidig utläggning om korrelationen mellan tillväxt och framsteg. Norberg är kritisk mot den kortsiktighet som präglar den statliga omfördelningspolitiken. Människor i dagens samhälle är besatta av vem som får en extra hundralapp i dag snarare än att se att den ekonomiska tillväxten är till gagn för hela samhället. Det är tillväxten som gör att dagens medelinkomst kommer räknas som framtidens fattigdom. Norberg tillstår att välstån-

det inte fördelas lika. De superrika har under de senaste decennierna dragit ifrån oss alla. ”Den översta procenten” är för många en indikator på en skriande ojämlikhet. Men hur många når dit egentligen? Norberg ger läsaren en färgglad illustration (lånad av entreprenören Sven Norfeldt) av marknaden som ett minfält. På andra sidan minfältet finns drömmar, innovationer och framsteg men längs vägen finns risker i form av lågkonjunkturer, tekniska hinder och snårig politik. Många kliver på en mina – och blir skuldsatta till knäna. Ett fåtal når den absoluta toppen och blir ofta felaktigt representanter för en för många mödosam eller rent ut sagt misslyckad resa. Det fåtal som trots minorna gör succé erhåller ca 2,2 procent av det sociala värdet av sina innovationer enligt en studie av amerikansk statistik över 50 år av Nordhaus (2004) som Norberg hänvisar till.

Socialism för de rika och kapitalism för de fattiga är en vanlig invändning mot kapitalismens funktionalitet när banker räddas med miljardbelopp eller stora bolag åtnjuter statligt skydd. Det är ett missförstånd av kapitalismen, menar Norberg. Han är lika skeptisk som sina kritiker mot vad han kallar *zombiefieringen* av ekonomin. Idéer, innovationer eller företag som har små vinster och svaga framtidsutsikter, men som ändå räddas genom bidrag och statlig intervention urholkar marknadskrafterna. Sådana snedvridna system har skapat en nidbild av kapitalismens fundamentala idéer. I många avseenden är det just *crony capitalism* eller *kompiskapitalism* som kritiseras, där stora bolag överlever artificiellt tack vare subventioner och kvasimarknader uppstår.

Norberg berättar om den ekonomiska utvecklingen i Afrika och Latinamerika samt hur misslyckade stater sällan är en följd av en fungerande marknadsekonomi. Det koloniala arvet, despotism och maktfullkomliga eliter

Jonas Grafström är fil dr och forskare inom nationalekonomi samt vice VD på Ratio – Näringslivets forskningsinstitut och gästlektor på Luleå tekniska universitet.

Dante Ljung är statsvetare från Uppsala universitet och knuten till Ratio.

har resulterat i ett underutvecklat och korrumpert Afrika. Kolonialmakternas uppstyckning och centralisering av Afrika hade under hundratals år satt sin prägel på kontinenten och Norbergs berättelse ger läsaren en inblick i hur de befintliga strukturerna ärvdes av de inhemska eliterna när länder fick självständighet. Despoternas makt utvidgades av västvärldens bistånd till dessa odemokratiska och stängda länder. Botswana och Mauritius används som goda exempel. Sunda avregleringar och privatiseringar har lett till stark tillväxt och 2019 klassificerades Mauritius som ett höginkomstland.

Norberg ägnar ett kapitel åt Kinas expansion de senaste decennierna och visar hur liberaliseringarna som genomfördes har tjänat landet väl i termer av ekonomisk utveckling. Under det senaste decenniet, däremot, har staten blivit alltmer auktoritär och tillväxten har delvis avstannat. Han uttrycker sin besvikelse över att i den förra boken felaktigt förutsagt att den expanderade ekonomin skulle leda till politisk öppenhet. I ljuset av det fullföljer han berättelsen om hur Kinas ekonomiska framgångar faktiskt gick till; med folkliga uppror, avkollektivering och företagsamhet – snarare än vanföreställningen att en offensiv industripolitik och ett järngrepp om näringslivet var framgångsreceptet. Slutsatsen är att centralisering och järnhand inte är lösningen, snarare hotet mot Kinas ekonomiska framtid.

I *Till världskapitalismens försvar* (2001) nämndes klimatfrågan bara ytligt. Norberg erkänner besviket att han misstog riskerna med koloxidutsläppen. I den nya boken ägnas ett kapitel åt frågan. Norberg menar att tillväxt inte nödvändigtvis driver klimathotet i dag då flera länder håller på att koppla isär utsläpp och tillväxt. Han är kritisk mot planekonomiska lösningar för att rädda

klimatet och exemplifierar med miljöförstörelsen i öststaterna och Sovjetunionens ineffektiva bruk av naturresurser.

Vidare viker Norberg ett kapitel åt techbolagen. Inför det amerikanska presidentvalet 2020 sa den sittande presidenten Donald Trump: "we are not just running against Joe Biden; we are running against the left-wing media and we are running against Big Tech".¹ Varför har techbolagen väckt antipati i massmedia de senaste åren? Få har missat de rättsprocesser som Facebook och Google genomgått de senaste åren. Många röster varnar för techbolagens expansion och marknadskoncentration. Norberg ger en historisk tillbakablick på företag som MySpace och Yahoo (som 1998 uppgavs ha vunnit *the search wars*) och konstaterar att dåtidens jättar numera är historia. Det finns ingenting som säger att Google, Amazon, Apple, Facebook eller Microsoft sitter säkra på sina troner. Norberg betonar rörligheten på toppen och menar att historien, konkurrensen och innovation talar för att teknikjättarnas position inte är cementerad utan snarare konstant pressad.

Som läsupplevelse är Norbergs bok medryckande, men det finns flera punkter som bör diskuteras närmare. Huruvida fattiga länder kommer konvergera till de rikas nivåer är ett tema som brukar debatteras i den akademiska forskningslitteraturen varje decennium. Kremer m fl (2021) samt Patel m fl (2021) studerade frågan om ekonomisk konvergens under de senaste sex decennierna och fann blygsam konvergens. Deras resultat kritiserades dock av Acemoglu och Molina (2021) som inte fann någon konvergens mellan de studerade länderna. De menade att delar av den gamla litteraturen baserades på dålig ekonometri.

Norberg är en motståndare mot *crony capitalism* men kritiker skulle nog

¹ Trump, Donald. Kampanjtal inför presidentvalet 2020. Ocala, Florida.

mena att detta är en följd av och inneboende brist i det ekonomiska system som kapitalismen utgör. Ett tydligare svar hade förtjänat plats i Norbergs bok. Är det så? Och vad är alternativen till att rädda storbanker o dyl för att undvika ekonomisk kollaps? Finns det exempel när det gjorts och vad har det fått för konsekvenser? Norberg hade kunnat utveckla sitt resonemang om vikten att hålla incitamentsstrukturerna intakta.

Kapitlet om Kina beskriver ett land som sedan 2010 haft en hostande tillväxtmotor. Ur en forskares synvinkel ger kapitlet en påminnelse om att kinesisk statistik inte är tillförlitlig. Norberg kunde i detta kapitel ha kontrasterat den typ av tillväxt han hyllar med den kinesiska som har karaktären av att förstöra både kapital och miljö. Sverige skulle precis som Kina kunna ha sju procent tillväxt under flera år i rad om staten tog upp enorma lån och tvingade företag och kommuner att investera i alla möjliga och omöjliga projekt, såsom lägenheter ingen vill bo i, vägar till ingenstans eller icke fungerande vindkraft (se Grafström (2022) för det kinesiska vindkraftsexemplet).

En fråga som lämnas obesvarad i boken är hur marknadsliberaler ska positionera sig i en tid där andra än de ekonomiska konfliktlinjerna dominerar. ”Den här boken är mitt bidrag till lite mindre kulturkrig och mer frihetskamp” (s 22) skriver Norberg. Kulturkrigets avancemang på den politiska dagordningen har satt den ekonomiska diskussionen i skuggan. Det utgör en

del av *Det kapitalistiska manifestets* existensberättigande, att den ekonomiska debatten inte bara ska ”mullra på”, som Norberg säger utan ta plats och återfå sin forna relevans.

Det kapitalistiska manifestet kan både läsas som vad det är, ett manifest av idéer, och som en empirisk sammanfattning av den ekonomiska utvecklingen under 2000-talet. Norbergs användning av forskning och mer teoretiska resonemang gör boken till en bra introduktion till kapitalism som ekonomiskt system. Boken präglas av djupa resonemang och ekonomiska begrepp som förklaras, vilket gör den läsvänlig för en bred publik.

REFERENSER

- Acemoglu, D och C A Molina (2021), ”Converging to Converge? A Comment”, NBER Working Paper 28992.
- Grafström, J (2022), ”Less from More: China Built Wind Power, but Gained Little Electricity”, i Wennberg, K and C Sandström (red), *Questioning the Entrepreneurial State*, Springer, Cham.
- Kremer, M, J Willis och Y You (2021), ”Converging to Convergence”, NBER Macro Annual 2021, vol 36, s 337–412.
- Norberg, J (2001), *Till världskapitalismens försvar*, Timbro förlag, Stockholm.
- Nordhaus, W D (2004), ”Schumpeterian Profits in the American Economy: Theory and Measurement”, NBER Working Paper 10433.
- Patel, D, J Sandefur och A Subramanian (2021), ”The New Era of Unconditional Convergence”, *Journal of Development Economics*, <https://doi.org/10.1016/j.jdeveco.2021.102687>.
- Rosling, H, O Rosling och A Rosling Rönnlund (2018), *Factfulness*, Natur och Kultur, Stockholm.